

Ja es documenta així en Sant Isidor i en el baix llatí de Catalunya, DCEC I, 105; Bast.-Bass., 776.

Dalt, daltabaix, V. alt

DALTONISME, del nom del físic anglès Dalton († 1844), que va descriure aquesta malaltia primerament. *Daltonià*.

Dama 'senyora', V. dona

DAMA, 'tros de terra o de pedra que es deixa davant certs dispositius', del fr. *dame* id., i aquest, de l'al. *damm* 'dic'. □ 1.ª doc.: 1839 Lab. («massó pitjador», definició aproximada). FEW III, 8a.

DAMACELI, 'esvalot, rebombori' (com a mot vigatà, *DAg.*), probablement contracció d'una frase *damnatio caeli* 'condemnació divina, ira del cel' (> *damaciceli i haplologia) oint-la el poble en disputes o sermons de seminaristes vigatans o predicadors en llatí, la interpretaria a la seva manera. Eiv. *dumis-sel* 'mioladissa, cridria de gats'.

DAMA-JOANA, del fr. *dame-jeanne*, veg. DCEC 25 i cf. BDC III (1915) i XIII, 116.

Per a *damasquí, damasquinar, damascè* (variant *damassè*), i els altres derivats del nom de la ciutat de Damasc (també dita *Damàs* i *Domàs*), basta remetre a l'art. DAMASCO del DCEC i a *AlcM.* Cf. JAMIOT. 30

Damisella, V. dama (DONA) Damnable, damnació, damnador, damnar, damnat, damnatge, damnejar, damnificació, damnificador, damnós, V. dany Damunt, V. munt

DANDI, pres de l'angl. *dandy* id. □ 1.ª doc.: 1917, *DOrt.*, però ja s'usava a la segona meitat del segle passat.

DERIV.: *Dandisme* [1917, id.].

DANSAR, apareix arrelat i des d'antic en totes les llengües hispàniques i de França (des d'on va ser manllevat per l'angl. *dance* i l'al. *tanzen*), però no havent-se-li trobat en francès cap etimologia sostenible, com que en l'àrab vulgar d'Espanya també es mostra aplicat a balls de gran arrel popular i hi conviu amb l'arrel semítica i clàssica *dānas* 'ser brut, impúdic', no és inversemblant que es derivi d'aquesta arrel aràbiga, qualificant les danses tavernàries i populars de l'Andalusia musulmana, mirades com a crapuloses pels alfaquís mahometans; amb el prestigi de les balladores hispano-aràbigues en el Migdia de França, el mot i la cosa, en temps dels trobadors, degueren pendre-hi un matís noble, i des d'allà *dansar* i *dansa* es propagaren enalitats a tota Europa. □ 1.ª doc.: c. 1330 en la prosa de Muntaner, però *dansa* i *dansar* ja figuren en el S. XIII en els versos aпроvençalats dels nostres trobadors.

Entre altres, Cerverí de Girona (que té una *dança*, 60

103/5, i una *dança-balada*, 98/7). En prosa conta Muntaner que «los almogàvers --- davant lo senyor rei digueren-li --- "muntarem en les galees e --- posen-nos a la playa de la Gatuna --- nós ferrem en la host e ---" les galees hagren fet dos viatges carregades d'almogàvers --- e encara tornaren per lo terç viatge --- que axí hi muntaven con si anassen fer una *dansa* de què fossen tenguts a *dansar*, però <'tot i que'> no havien en què -s deguessen molt alegrar» (Casac. II, 106, § 70); «bornaren, e --- veérets anar en *dansa* cavallers e dones; e a les vegades los reis abdosos, ab les reines e ab les comtesses --- hi *dansaven*» (v, 32, § 166). La documentació catalana medieval mostra la gran amplitud de l'ús de *dansa* i *dansar* en tots els 15 escriptors de tots els tons: Eiximenis, Joanot Martorell, Bernat Metge, Turmeda, *Curial*, I. de Villena, *Dansa de la Mort*, etc.; altres passatges de *dansa* en Muntaner, cap. 23 i 60.

En castellà antic *dançar* i *dança* apareixen des de c. 1280, en les històries del Rei Savi, en l'Arx. de Hita, en els glossaris aragonesos de fi del S. XIV, etc. En gallego-portuguès ja des de c. 1250 en les *Cançons de Santa Maria*. I en basc té forta popularitat i antiguitat indubtable, tot i haver-li estat transmès pel romànic: *dantza* 'dansa, ball' és basc comú, *dantzari* 'ballarí', igualment *dantzatu* 'ballar' (basc-francès i roncales; bisc. *dantzan egin*). Del francès va passar manllevat a l'angl. *dance*, al. *tanzen*, it. *danzare* i *danza*, en totes tres llengües en el S. XIII, però en la última han restat sempre mots rebuscats i impopulars (*ballo* i *ballare* únics d'ús castís en tots els tons). En llengua d'oc i en francès apareix des de finals del S. XII.

El mot va designar originàriament la dansa solemne individual, i també el ball col·lectiu de l'espècie 35 més distingida, per contraposició a *ballar* i els seus congèneres romànics (fr. ant. *baller*, etc.), terme popular, que més tard en francès va quedar antiquat; el català, l'italià i les altres llengües romàniques del Sud han conservat fins avui el matís diferencial primitiu. 40 L'etimologia ha estat debatuda llargament, pertinaçment, sense arribar a cap resultat que sostingui la crítica. No repetirem ací tota la llista d'aquestes erudites fallides, que fóra inacabable i enutjós. Em limito a fer memòria de les que tingueren alguna voga o superficial versemblança.

Diez, *Wb.*, partia de l'a-al. ant. *dansón* 'estirar, treure de', amb referència a la dansa en cercle, en què els balladors s'agafaven per la mà, idea que es va haver d'abandonar per tal com la *c* del fr. ant. *dancier* no podia venir d'una *s* germànica; en va Gamillscheg, *EWFS* i *RomGerm.* (I, 218), va provar de rehabilitar-la admetent treballoses i inadmissibles excuses per a aquest i un altre greu obstacle fonètic.¹

Kluge havia pensat en un a-al. ant. tardà *danetzan 55 'piconar, afetgegar el terra', derivat del verb que avui és *tennen* 'convertir en era' (al. mod. *tenne*), 'aplanar'; a desgrat del paral·lel semàntic que hom pot cercar-li en l'oc. ant. *trescar* 'ballar' (solidari del germ. *THRISKAN* 'batre [a l'era]'), ni aquesta ni l'etimologia anterior són convincents en l'aspecte semàntic, però